

УДК 336.025

Негода Ю.В., д.е.н., доцент
Nehoda Yu. Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-9714-5438>

Березовська Л.О., к.е.н., доцент
Berezovska L. Candidate of Economic sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-2782-032X>

ОЦІНКА РЕГУЛЯТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Національний університет біоресурсів і природокористування Україна

Метою статті є оцінка регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств в Україні та розробка пропозицій щодо підвищення його ефективності.

Методологічною основою дослідження виступає системний підхід до вивчення економічних явищ. Серед спеціальних методів використано абстрактно-логічний – при дослідженні регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств та формуванні висновків і рекомендацій; економіко-статистичний – при виявленні тенденцій та закономірностей зміни показників, що характеризують ефективність податкового регулювання; метод порівняння – при дослідженні динаміки окремих показників.

В статті розглянуто проблеми сучасного стану податкової політики в Україні; наведено результати оцінки регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств та розроблено пропозиції щодо підвищення його ефективності; вдосконалено структуру регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств шляхом виділення двох груп його складових, а саме: регуляторноорієнтованих елементів податку та розрахункових податкових інструментів.

На основі проведеного дослідження, в статті розроблено пропозиції щодо підвищення ефективності регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств в Україні.

Ключові слова: податкова політика, податкова система, податок на прибуток, регулятивний потенціал, податкова ставка, податкові пільги, податкове навантаження, податковий інструмент.

ASSESSMENT OF THE REGULATORY POTENTIAL OF THE INCOME TAX OF ENTERPRISES IN UKRAINE

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

The purpose of the article is to assess the regulatory potential of corporate income tax in Ukraine and develop proposals to improve its efficiency.

The methodological basis of the study is a systematic approach to the study of economic phenomena. Among the special methods used abstract-logical method in the study of the regulatory potential of corporate income tax and the formation of conclusions and recommendations; economic and statistical - in identifying trends and patterns of change of indicators that characterize the effectiveness of tax regulation; method of comparison - in the study of the dynamics of individual indicators.

The problems of the current state of tax policy in Ukraine are considered. The results of the assessment of the regulatory potential of the corporate income tax in Ukraine are presented and proposals for improving its efficiency are developed.

The structure of the regulatory potential of corporate income tax has been improved by distinguishing two groups of its components, namely: regulatory-oriented elements of the tax and settlement tax instruments.

Proposals have been developed to increase the efficiency of the regulatory potential of corporate income tax in Ukraine.

In order to increase the efficiency of income tax, we propose to strengthen its regulatory potential by implementing the principle of social justice in taxation; increase the efficiency of the system of preferential stimulation of enterprises' investment activity; differentiate tax benefits from income tax by types and scale of economic activity; introduce a regressive scale of taxation in order to encourage taxpayers not to hide their profits.

Key words: tax policy, tax system, income tax, regulatory potential, tax rate, tax benefits, tax burden, tax instrument.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Ефективна податкова політика виступає однією з ключових умов соціально-економічного розвитку держави, забезпечуючи не лише наповнення державного бюджету, але й збереження соціальної стабільності в ній.

Сучасний стан податкової політики в Україні характеризується нестабільністю та низькою ефективністю, що проявляється в існуванні бюджетних дефіцитів та тіньового сектору економіки. Наявні також недоліки і в податковій системі України, яка є результатом податкової політики держави. Саме через недосконалість механізму оподаткування податком на прибуток підприємств нині триває дискусія щодо запровадження податку на виведений капітал та скасування податку на прибуток. Тому існує потреба в дослідженні регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств з метою розробки пропозицій щодо його удосконалення.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Проблеми державного регулювання соціально-економічних процесів у країні за допомогою податкових методів та інструментів досліджувалися в наукових працях таких вітчизняних вчених: В. Андрущенко, Є. Бережного, Д. Веремчук, А. Гречко, О. Григорської, І. Долженко, І. Д'яконові, Т. Єфименко, Р. Жарка, Ю. Іванова, А. Кізими, О. Кондюх, А. Крисоватого, П. Лайка, О. Лемішко, Н. Мазур, В. Мельника, Г. Мельничук, Г. Нагорняк, В. Новицького, М. Онуфрик, А. Соколовської, Д. Стеценка, В. Сусіденко, І. Чугунова та ін.

В контексті окремих податків і зборів розглядали інструменти податкового регулювання соціально-економічного розвитку такі вітчизняні науковці як: О. Борзенкова [1], П. Дубинецька [2], Ю. Іванов, О. [3] та ін.

Проте незважаючи на численні публікації та ґрунтовні системні дослідження науковців, у зв'язку з нестабільністю податкового законодавства, потребують поглибленого аналізу зміни, що відбулися після проведеної податкової реформи, та оцінка їх впливу на соціально-економічні процеси в країні з метою розробки пропозицій щодо удосконалення податкового регулювання на рівні держави.

Цілі статті. Метою статті є оцінка регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств в Україні та розробка пропозицій щодо підвищення його ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Регулююча функція податків визначає можливість активного її використання для досягнення певних цілей у процесі державного регулювання економіки.

На думку авторів монографії за ред. Ю. Іванова, «під регулятивним потенціалом податкової системи розуміється сукупність усіх наявних (передбачених чинним законодавством) засобів та можливостей свідомої реалізації регулюючої функції податків, що містяться в кожному окремому податку (зборі) й податковій системі в цілому» [3, с. 15].

На думку О. Борзенкової, «елементами податку на прибуток, орієнтованими на забезпечення регулюючого впливу в економічній та соціальній сферах, є звільнення від податку, прискорена амортизація, податкова знижка, податковий кредит, неоподатковувані резервні фонди, податкові канікули» [1]. Виходячи із наведених вище елементів, вона пропонує застосовувати до них визначення «регуляторноорієнтованих елементів податку».

Податок на прибуток підприємств містить у собі найбільший потенціал податкового регулювання оскільки за своєю природою впливає на кінцеві показники роботи підприємств.

Ефективність регулятивної дії цього податку залежить від наявних основних та додаткових елементів правового механізму податку, а також від вбудованих в нього інструментів податкового регулювання.

Регулятивний потенціал податку на прибуток підприємств, на нашу думку, відображають регуляторноорієнтовані елементи податку, що містяться в його механізмі. До них відносяться податкові ставки, платники податку, об'єкт оподаткування, порядок обчислення та сплати податку, податкові пільги. При зміні цих елементів відбувається регулювання економічних процесів в країні, а саме: переорієнтація бізнесу на більш вигідні види діяльності; зростання або зниження інвестиційної активності суб'єктів господарювання та ін.

Ю. Іванов пропонує відносити до інструментів податкового регулювання податкове навантаження та податковий потенціал, які вони вважають розрахунковими (вбудованими) інструментами [3].

Ми також підтримуємо його думку та включаємо ці інструменти до регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств (рис. 1).

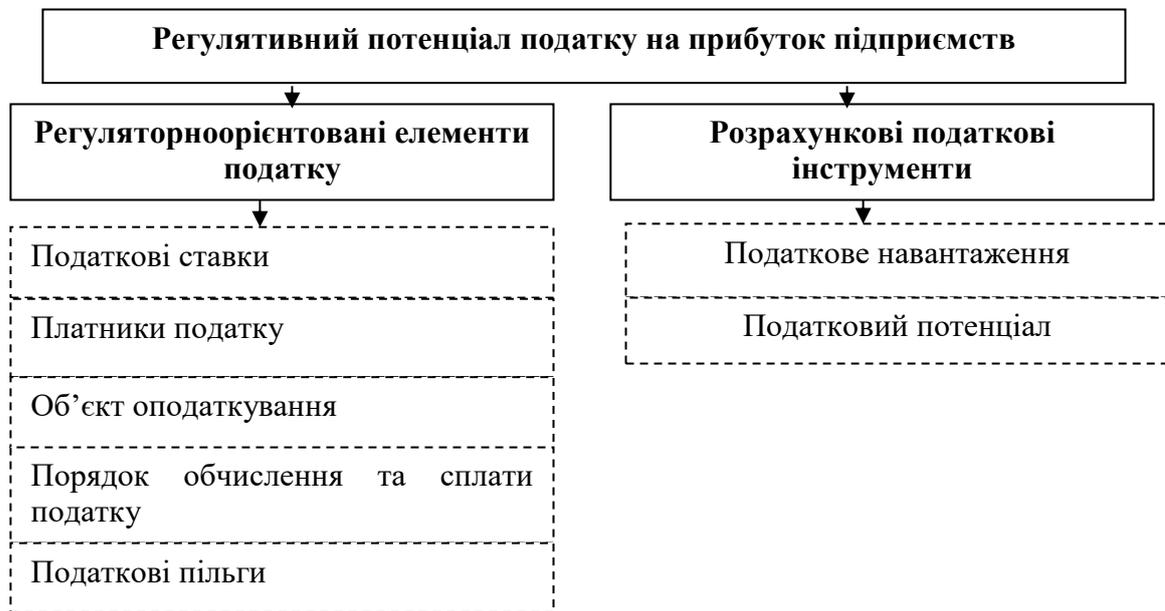


Рис. 1. Регулятивний потенціал податку на прибуток підприємств
 Джерело: узагальнили автори

На думку О. Кондюх, податковий потенціал є основою для планування податкових надходжень до державного та місцевих бюджетів України. Це стратегічний податковий інструмент, який дозволяє прогнозувати резерв податкових надходжень до бюджету [4].

Податкова ставка є одним з основних елементів податку на прибуток підприємств та важливим інструментом податкового регулювання.

З метою оцінки ефективності регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств проведемо аналіз таких показників як:

- ефективна ставка оподаткування – відношення податкових надходжень до фінансового результату підприємств;
- коефіцієнт продуктивності податку – відношення ефективної ставки податку до його номінальної ставки.

Таблиця 1

Основні показники ефективності регулятивного потенціалу податку на прибуток підприємств в Україні за 2014-2019 рр.

Рік	Обсяг надходжень податку на прибуток до Зведеного бюджету України, млн. грн.	Фінансовий результат до оподаткування підприємств, що отримали прибуток, млн. грн.	Нормативна ставка податку на прибуток підприємств, %	Ефективна ставка податку на прибуток підприємств, %	Коефіцієнт продуктивності податку на прибуток
2014	40201	233624,7	18	17,0	0,94
2015	39053	387652,3	18	10,0	0,56
2016	60223	443012,1	18	13,4	0,74
2017	73397	593168,2	18	12,3	0,68
2018	91109	668893,5	18	13,6	0,76
2019	117317	869642,1	18	13,5	0,75

Джерело: побудовано авторами на основі [5; 6]

З табл. 1 можна зробити висновок, що за період з 2014 по 2019 рр. відбулося як зростання надходжень податку на прибуток підприємств, так і прибутку підприємств, проте ефективна ставка податку за аналізований період не мала загальної тенденції до зростання, так само, як і коефіцієнт продуктивності податку, що можна пояснити існуванням пільгового оподаткування в механізмі даного податку, який міг вплинути на ці показники.

Відповідно до Податкового кодексу України (ПКУ) [7], на ставку податку впливає вид діяльності та приналежність до певної категорії платників податку.

Податок на прибуток сплачується за такими ставками: 18% від прибутку – базова (основна) ставка (п. 136.1 ПКУ); 3% від доходу – для страховиків (загальне страхування); 0% від доходу – для страховиків (страхування життя, медичне страхування, пенсійне страхування).

Також за окремими ставками оподатковуються букмекерська діяльність, діяльність з випуску та проведення лотерей (ст. 139 ПКУ), а також доходи від використання гральних автоматів.

Існує також ставка податку – 0%, яка встановлена тимчасово до 31.12.2021 р. (п. 44 підрозд. 4 Перехідних положень ПКУ) як для новостворених після 01.01.2017 р. підприємств, так і до діючих.

Одними з критеріїв отримання пільгового статусу платника податку за такою ставкою є: річний дохід ≤ 3 млн грн; розмір зарплати кожного працівника ≥ 2 МЗП.

Для окремих суб'єктів господарювання передбачено також звільнення від оподаткування.

Однією з ключових проблем податкового регулювання в Україні ще з часів незалежності залишається формування ефективної системи пільгового оподаткування суб'єктів господарювання, яка і до сьогодні не характеризується раціональністю.

Нераціональне використання податкових пільг створює конкурентні переваги для суб'єктів господарювання та галузей економіки, порушуючи при цьому принцип рівності та справедливості в оподаткуванні, а також збільшує податкове навантаження на сумлінних платників податків та стимулює розвиток тіньового сектора економіки.

Податкові пільги, що надаються платникам податків, поділяють на дві групи – це пільги, що призводять до втрат бюджету та пільги, що не призводять до втрат (табл. 2). Тому, як бачимо з табл. 2, якщо в загальній кількості наданих податкових пільг частка тих, які призводять до втрат бюджету, зменшується з 40 % у 2014 р. до 38 % у 2021 р., то в абсолютній величині втрати бюджету від їх надання також майже не зменшуються.

Таблиця 2

Показники застосування податкових пільг з податку на прибуток підприємств

Рік	Пільги, що призводять до втрат бюджету		Пільги, що не призводять до втрат бюджету		Всього
	Кількість	Питома вага у загальній сумі, %	Кількість	Питома вага у загальній сумі, %	
2014	38	40,0	57	60,0	95
2015	5	20,0	20	80,0	25
2016	8	27,6	21	72,4	29
2017	7	24,1	22	75,9	29
2018	15	34,9	28	65,1	43
2019	18	39,1	28	60,9	46
2020	15	34,9	28	65,1	43
2021	19	38,0	31	62,0	50

Джерело: побудовано авторами на основі [8]

Податкове навантаження, що формує певна податкова система та податок зокрема, важливо оцінити за наслідками її реформування, (рис. 2).

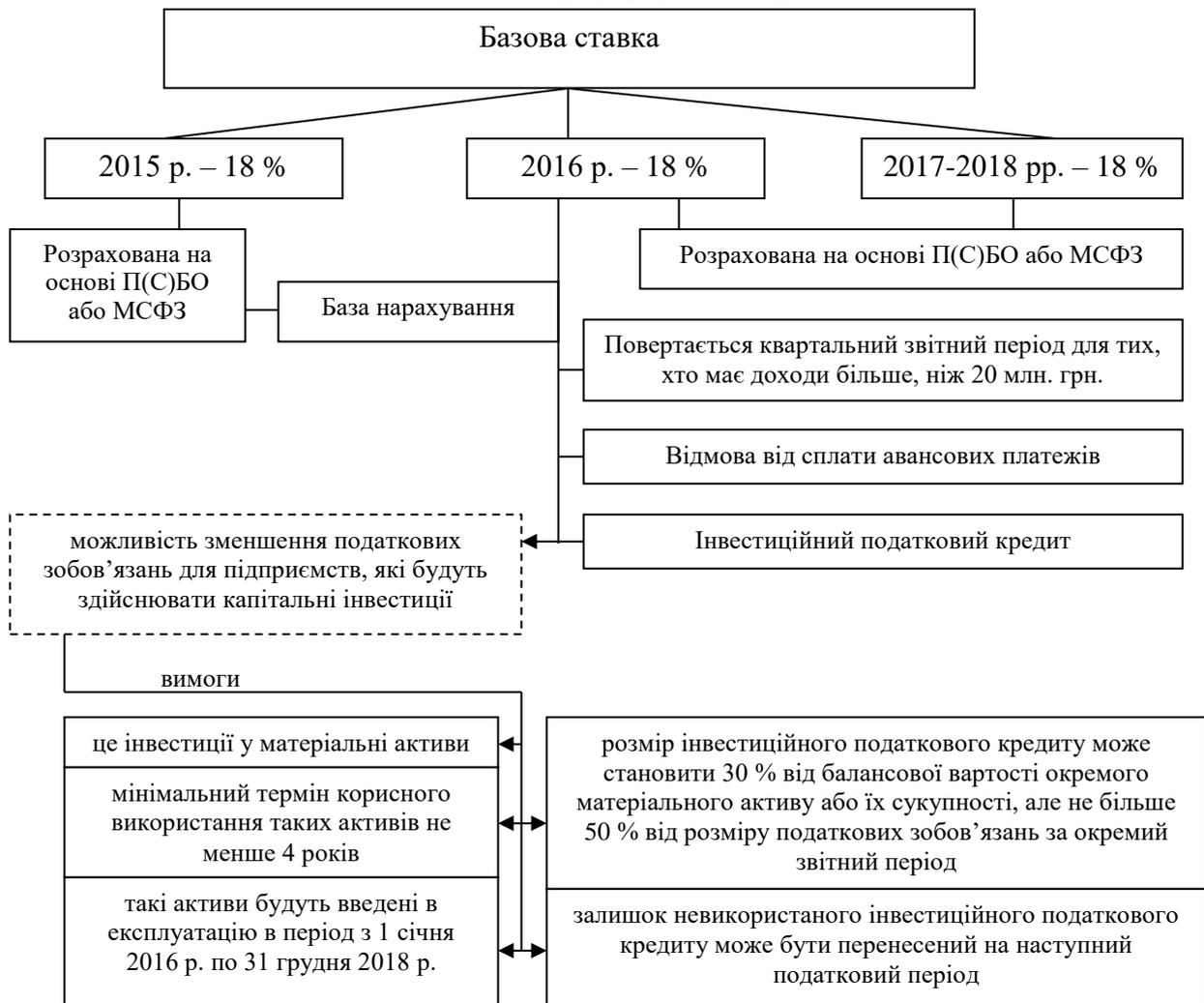


Рис. 2. Реформування податку на прибуток підприємств

Джерело: узагальнили автори

Слід зауважити, що основні зміни у системі оподаткування в Україні відбулися саме протягом 2015 – 2017 рр. і пов’язані вони були насамперед зі скороченням кількості податків, ставок окремих податків та значним підвищенням мінімальної заробітної плати у зв’язку із реформуванням єдиного соціального внеску.

Ключові зміни у проведених реформах стосовно суб’єктів господарювання стосувалися наступного:

– фіксація основної ставки ПДВ на рівні 20 %, податку на прибуток – 18 %, податку на доходи фізичних осіб – 18 %, єдиного соціального внеску для роботодавців – 22 %;

– запроваджено військовий збір за ставкою 1,5 %;

– відновлено права на відшкодування ПДВ для всіх експортерів зернових та технічних культур;

– скасовано спеціальний режим для сільськогосподарських підприємств щодо ПДВ.

Зміни щодо податку на прибуток були найменшими, порівняно з іншими податками.

Вимірюючи податкове навантаження на економіку країни, визначають загальний коефіцієнт податкового навантаження, який розраховується як відношення податкових платежів, що надійшли до бюджету, включаючи і обов’язкові відрахування на соціальне страхування (єдиний соціальний внесок – ЄСВ), до розміру податкової бази, тобто ВВП (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка податкового навантаження в Україні за 2015-2019 рр.

Показник	Рік				
	2015	2016	2017	2018	2019
Податкові надходження до Зведеного бюджету України, млн. грн., в т.ч.:	576041	745187	948219	1111636	1070322
податок на прибуток підприємств	39053	60223	73397	91109	117317
ЄСВ, млн. грн.	185690	131892	180805	228025	273480
Усього надходжень до бюджету, млн. грн.	761731	877079	1129024	1339661	1343802
ВВП (у фактичних цінах), млн. грн.	1979458	2383182	2982920	3558706	3974564
Фінансові результати підприємств до оподаткування, млн. грн.	387652,3	443012,1	593168,2	668893,5	869642,1
Податкове навантаження (коефіцієнт), %	38,5	36,8	37,8	37,6	33,8
Темпи росту (зменшення) податкового навантаження, у % до минулого року	-	95,6	102,7	99,4	89,9
Податкове навантаження з податку на прибуток, %	10,0	13,4	12,3	13,6	13,5

Джерело: побудовано автором на основі [5;6;9]

Податкове навантаження на платників податків протягом 2015 - 2019 рр. мало незначну тенденцію до зниження, а в 2019 р. порівняно з 2015 р. скоротилось на 4,7%.

Зниження податкового навантаження могло відбутися під впливом різних факторів: зменшення податкових ставок, приховування доходів, запровадження мораторію на перевірки.

Податкове навантаження з податку на прибуток, на відміну від загального податкового навантаження, зросло на 35% порівняно з 2015 р., що можна пояснити збільшенням кількості податкових пільг та перекладанням податкового навантаження на платників податку, які права на податкові пільги не мали, а також приховуванням доходів несумлінними платниками податку могло вплинути на дану ситуацію.

Механізм оподаткування податком на прибуток підприємств в Україні зараз активно обговорюється та пропонується запровадити податок на виведений капітал на заміну даного податку, проте, на нашу думку, це не вирішить всіх проблем, пов'язаних з оподаткуванням прибутку підприємств, а лише створить ще більший дефіцит бюджету.

Висновки. Через прогалини у законодавстві, що дозволяють легально мінімізувати нарахування, через існуючі схеми, що допомагають штучно звузити базу оподаткування, а також через існування значної кількості необґрунтованих пільг, податок на прибуток підприємств не є достатньо ефективним. З метою підвищення ефективності даного податку пропонуємо:

- посилити регуляторний потенціал податку на прибуток підприємств шляхом реального втілення принципу соціальної справедливості в оподаткуванні, адже його порушення спричиняє відповідні негативні соціально-економічні ефекти, зокрема згорання ділової активності та посилення соціальної напруги у суспільстві через встановлення необґрунтованих податкових пільг та перекладання податкового навантаження на сумлінних платників податків;

- підвищити ефективність системи пільгового стимулювання інвестиційної активності підприємств;

- диференціювати податкові пільги з податку на прибуток за видами і масштабами економічної діяльності;

- запровадити регресивну шкалу оподаткування податком на прибуток підприємств з метою стимулювання платників податку не приховувати свої прибутки;

- для забезпечення максимального прояву соціально-економічних ефектів від запропонованих змін та запобігання можливим втратам доходів бюджету варто підвищити ефективність податкового контролю, проводити роз'яснювальну роботу серед платників податку, здійснювати системні антикорупційні заходи.

Список бібліографічного опису

1. Борзенкова О.Д. Податок на прибуток як інструмент державного регулювання соціально-економічних процесів в Україні // Ефективна економіка. 2011. № 12. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=847> (дата звернення 25.03.2021).
2. Дубинецька П.П. Аналіз регулюючого впливу податку на прибуток підприємств на економіку // Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2014. Вип. 49. С. 411 - 420.
3. Іванов Ю. Регулятивний потенціал податкової системи України: монографія / За заг. ред. докт. екон. наук, професора Ю. Б. Іванова. – Харків: ХНЕУ, 2009. - 400 с.
4. Кондюх О.І. Теоретичні аспекти функціонування податкового інструментарію держави. // Науковий вісник Ужгородського університету. 2014. – URL: http://www.visnyk-ekon-old.uzhnu.edu.ua/images/pubs/43/43_28.pdf (дата звернення 25.03.2021).
5. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Ціна держави – проект CASE Україна. – URL: <https://cost.ua/>.
7. Податковий кодекс України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.
8. Офіційний веб-сайт Державної податкової служби України. – URL: <https://tax.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/dovidniki-/54005.html>.
9. Офіційний веб-сайт Державного казначейства України. – URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznachejstvo-informuye/monitoring-nahodzen-do-byudzhativ-ta-fondiv/operativna-informaciya-pro-nahodzhennya-do-derzhavnogo-byudzhetu-miscevih-byudzhativ-ta-yesv>.

References:

1. Borzenkova O.D. Podatok na prybutok yak instrument derzhavnogo rehulivannia sotsialno-ekonomichnykh protsesiv v Ukraini, Efektyvna ekonomika. 2011. no 12. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=847> (accessed 25.03.2021) [In Ukrainian].

2. Dubynetska P.P. Analiz rehuliuuchoho vplyvu podatku na prybutok pidpriemstv na ekonomiku, Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii ekonomichna. 2014. Vyp. 49. S. 411 - 420. (accessed 25.03.2021) [In Ukrainian].
3. Ivanov Yu. Rehuliatyvnyi potentsial podatkovoï systemy Ukrainy: monohrafiia, Za zah. red. dokt. ekon. nauk, profesora Yu. B. Ivanova, Kharkiv: KhNEU, 2009. - 400 s. [In Ukrainian].
4. Kondiukh O.I. Teoretychni aspekty funktsionuvannia podatkovoï instrumentarii derzhavy, Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. 2014. – URL: http://www.visnyk-ekon-old.uzhnu.edu.ua/images/pubs/43/43_28.pdf. (accessed 25.03.2021) [In Ukrainian].
5. Ofitsiinyi veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystryky Ukrainy. – URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Tsina derzhavy – proekt CASE Ukraina. – URL: <https://cost.ua/>.
7. Podatkovyï kodeks Ukrainy vid 02 hrudnia 2010 roku no 2755-VI. – URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>.
8. Ofitsiinyi veb-sait Derzhavnoi podatkovoï sluzhby Ukrainy. – URL: <https://tax.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/dovidniki-/54005.html>.
9. Ofitsiinyi veb-sait Derzhavnogo kaznacheïstva Ukrainy. – URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznacheïstvo-informuye/monitoring-nahodzhenn-do-byudzhetiv-ta-fondiv/operativna-informaciya-pro-nahodzhennya-do-derzhavnogo-byudzhetu-miscevih-byudzhetiv-ta-yesv>.

Дата подання публікації 23.03.2021р.

DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-2-13>

УДК 331.1

Щьокіна Є.Ю. к.е.н., доцент
кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком
Shchokina E. Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Department of Economic Systems and Innovation Development Management
<https://orcid.org/0000-0002-8442-0250>

КАР'ЄРНИЙ КОУЧИНГ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Державний університет «Одеська політехніка»

У статті розглянуто теоретичні аспекти кар'єрного коучингу, як нового перспективного напрямку та стилю управління персоналом, що охоплює коло питань пов'язаних з кар'єрним плануванням та професійним розвитком та яке безпосередньо пов'язане з цілями, потребами і цінностями людини. Визначено роль коучингу в системі управління як одного з інноваційних та найбільш ефективних сучасних методів роботи з персоналом, який поєднує в собі нові перспективи й можливості ефективного впливу на результати діяльності різних людей та організації в цілому. Обґрунтовано, що коучинг як унікальна технологія кар'єрного розвитку сприяє мобілізації внутрішніх можливостей і потенціалу працівників, постійному вдосконаленню професіоналізму, професійної ерудиції, готовності до сприйняття нових дій і рішень та дозволяє людині усвідомити своє справжнє професійне покликання і бути максимально ефективним у своїй діяльності. Відзначено, що підвищення ефективності діяльності та конкурентоспроможності організації можливе за умови постійного розвитку персоналу, сприяння творчій реалізації професійних і особистісних якостей та самовдосконалення кожного працівника впродовж усього життя, таким чином впровадження кар'єрного коучингу як методу управління персоналом в організаціях дасть змогу здійснити якісні зміни в організаціях. Виокремлено головний принцип кар'єрного коучингу, що полягає в досягненні людиною максимальних результатів і задоволення від трудової діяльності, що передбачає активно задіювати і розкривати власний потенціал, як особистий, так і професійний в своїй поточній діяльності. Представлено узагальнену схему процесу застосування кар'єрного коучингу, який постає ефективним способом досягнення конкретних результатів у житті й бізнесі. Відзначено, що в практиці управління персоналом в організаціях, використання кар'єрного коучингу сприяє збільшенню ефективності діяльності – за рахунок підвищення результативності виконання працівниками поставлених завдань, освоєння ними нових та необхідних навичок для вирішення складних задач, посилення рівня їх мотивації, як наслідок, зміцнення довіри до керівників.

Ключові слова: коучинг, кар'єра, управління персоналом, система управління, персонал.

CAREER COACHING IN THE PERSONNEL MANAGEMENT SYSTEM

National University "Odessa Polytechnic"